

ЕДГАР АЛАН ПО
[Господин из Филаделфије]

**Философија
животињског
магнетизма**

Превео
МИЛАН МИЛЕТИЋ

БУКОФАЛ

Животињски магнетизам, захваљујући скорашњем разјашњењу несвакидашњих чињеница, чија је потврда исувише добро поткрепљена да би могла да се побије, почиње да силовито плени пажњу свих класа друштва у нашој земљи. Ове чињенице, предочене заједници, без и најмањег претварања од стране наших суграђана да разумеју било шта о *узроку*, запрепастиле су их и изненадиле. Излиле су се неочекивано на њих, као што бујица светлости проваљује у тамницу, чак и пре него што су сви они били спремни да посумњају у њихово постојање; јер, осим за учен свет, чак и *име* једва да је обичном читаоцу било познато све до недавно, а његово значење још и мање њих се претвара да разуме. На наводно присуство тако необичне силе, наше узнемирење предупредило је оно смирено испитивање које захтева појава, тако по страни од уобичајеног тока догађаја. *Исход* овог разјашњења представљао је све оно што су се најмудрији претварали да знају; *rationale*¹ науке била је *аркана* у коју нико није покушавао да зарони. Својом запрепашћујућом природом, ове чињенице тако су страшно искривљавале нашу лаковерност, будиле наше чуђење, и разобли-

¹ Основ постојања (лат.).

чавале оне који би својим уверењима допустили да их воде до закључака о томе, попут мета за сатиру и отровних стрела пакости, да нико себи не би допустио да се у то упусти, чак и ако би имао потребну моћ опажања да допре до истинске почетне тачке. Једна страна осудила је ову појаву као *йодвалу*, друга је прогласила *чудом*; и премда су и једни и други били подједнако далеко од истине, будући да је ни први ни други нису поседовали, док је само неколицина трагала за подацима или чињеницама, на којима је, не одричући се својих предрасуда, требало да граде горњи слој аргументације, која би разборитом уму, у било којој мери, изгледала задовољавајуће; а у исто време су настојали да збуне јавност и одвуку јој пажњу од великог и важног питања које је требало размотрити. У већини наука, али нарочито у психологији, човек воли да гради сопствене теорије, а кад их заокружи, сматра да му је дужност да затвори врата сваком будућем истраживању! Дакле, теорије изложене на следећим страницама нису сирове и непрерађене маштарије или лакоислени закључци сањара. Уобличио су их најоштроумнији философи и физиолози у Европи; људи, међутим, чији радови још нису пронашли место код нас, од којих неки можда никад и неће. То нису обични логички закључци уобличени како би потврдили теорије; то су аргументи до којих се дошло на основу „чињеница и искуства у образлагању овог духовног начела.“

Дошло је време, у овој земљи, кад животињски магнетизам мора да се истражи, макар што се тиче чињеница и философије у вези с њим. Тако изненађујућа дејства морају да имају *узрок*; а тако неја-

сан узрок, који свеједно доводи до тако важних последица, мора да се користи рационалним умом; нарочито због тога што је потврђено да на ову тему, *сам ум* представља тако важан део механизма. Ништа осим задовољавајућег тумачења овог узрока, неће се испречити томе да се са страшћу обави философско истраживање. Кад узроци буду истражени и утврђени, философски ум ће их затим испитати, и разјаснити у којој мери заслужују наше одобравање. Кад је разум остављен да се бори с разумом, исход ће бити морално *свејло*. Међутим, у сукобу у којем се предрасуда и затуцаност – извесно неповерење, упркос крајње уверљивим чињеницама и обиљу података – супротстављају просвећеној и слободној философији, светло ће у друштвено биће продрети у млазевима, али његовом пуном сјају задуго ће се још опирати суморна измаглица и рефлексја, које стоје згуснуто и високо изнад хоризонта како би га помрачиле.

Одвојени и фрагментарни елементи његове философије, макар онако како су приказани, били су потпуно незадовољавајући. Наши философи исувише су били заокупљени чудима, које обелодањују последице, како би *a posteriori* расуђивали о њима. У Европи је животињски магнетизам одавно произвео узбуђење, али све до недавно узалуд је покушавао да стекне чврсто упориште и код нас. Дакле, кад је неколико људи, из света науке и интелигенције, усвојило веру и изнело нове доказе у корист његовог идентитета и опште познатих дејстава, на сваком кораку и више него потврђујући све оно што се о њему говорило у иностранству, ми себи дозвољавамо да будемо – такорећи – преплашени као де-

ца, и да постанемо опчињени, не знајући како да усмеримо своју веру, то јест којој страни да поклонимо поверење. Философија животињског магнетизма, изложена на овим страницама, уредиће ово важно питање и отклониће тешкоће растројених умова. Она се надаље неће сматрати ни *ириком* ни *чудом*, него ће разобличити побожно шарлатанство и опсенарство *исеудо*-светитеља, објаснити безброј појава код којих ће околности, до овог тренутка необјашњивих, испливати на површину, а *узрок* – *философију* – *једини rationale* надалеко чувеног *месмеризма*, приказати свету у његовим истинским својствима.

Она ће, кад овде буде изложена, пружити довољно тога да људима омогући да размишљају и да јој се препусте. Такође ће указати на пут којим се стиже до њеног правилног разумевања, без неопходности било какве друге водиле, због тога што ће излити *свејило* на ум, које силе скептицизма никад неће моћи да утуле – она ће парализовати и сам скептицизам, будући да смо уочили да њени највећи противници долазе из тог подручја.

Овај рад у почетку није био намењен за објављивање. Охрабрен тиме што су се његови пријатељи већ упознали с неколицином радова о животињском магнетизму, аутор се веома заинтересовао и својски унео у материју. Током упознавања, које је неминовно изведено на брзину, саставио је белешке о оним пасусима које је сматрао најважнијим. Његова доколица и време које је имао на располагању за читање, не би му дозволили да подробно забележи било страницу било аутора. Стога је, повлађујући језику извесних ауторитета, у чему му памћење

није било од помоћи, био приморан да повремено речи које нису биле његове, користи као да јесу. Међутим, ове белешке, сачињене за личну употребу, представљале су ствари за дубоко размишљање; оне су, такође, стављене на папир. Ове белешке прво су случајношћу стигле до других, затим до човека од кога је само неколико људи у нашој земљи било компетентније за процену њихове вредности – и, кад их је видео, *био је принуђен да их ишамља како би дрући моли да их иакође имају иред собом и чишају!* Инсистирало се на томе да су ове белешке, у том тренутку у сировом облику, биле *desiderata*¹ о животињском магнетизму, које је публика с таквим нестрпљењем ишчекивала. – Оне обухватају обиље тема за размишљање, и за мудре и за непромишљене – образоване и необразоване – невернике и хришћане. Оне чине *ириручник* за животињски магнетизам, и обухвата све што је неопходно за потпуно упознавање читаоца с мистеријама ове науке, а философу омогућавају да, на основу последица, уђе у траг узроку, износећи, у исто време, као што је претходно примећено, једине истинске разлоге за оно што се дотад, према општој сагласности, сматрало да је у исувише присној вези с невидљивим светом да би се без бојазни разматрало! Најзад, он пред читаоца ставља *сисџем манијулације и мајнејних иролаза*, онако како се, у Француској и Немачкој, примењују за изазивање те *дубоке иосианосџи*, чија дејства су, без оних излагања која треба да припреме ум, тако запрепашћујућа да и оне крајње сумњичаве доводе у велико искушење у препуштању ума њихо-

¹ Пожељне ствари (лат.).

вим крајње очигледним чињеницама; стога постоји нада да нико од овог тренутка неће, као пуковник Стоун, у свом недавном памфлету, рећи да „не верује до краја у систем, због тога што не зна у шта да верује“, будући да ствар стоји несумњиво изложена.

Животињски магнетизам, који је више од пола века темељно испитиван и разматран у континенталном делу Европе, где је добио подршку великог броја најистакнутијих људи нашег доба у области књижевности и науке, на основу упадљивих чињеница које прате његове демонстрације, данас почиње да побуђује пажњу ученог света у Енглеској, као и у овој земљи. У ове две последње земље, био је обичај код научног света да животињски магнетизам класификују заједно с астрологијом, чарањем и другим одбаченим бесмислицама. У Сједињеним Државама, нарочито, за неког с књижевним претензијама, било би донекле ризично да се повезује с његовим именом, изузев у смислу фрктања и погрде – што је метод за којим су они с површним знањем посезали у свим епохама како би ућуткали оно што нису у стању да разумеју или оно чему се њихова морална начела или интереси можда опиру. Постоји и класа људи који себе називају научницима, који, с изричитим непријатељством, одбацују и опиру се свим *чињеницама*. Њихове главе су, за нову свест, непробојне као стари наковањ. Они неће застати како би испитали – истражили – па чак ни како би саслушали. Они се ругају и исказују презир као да се цела философија састоји од тога да се осу-

ди непознато; и стога су ругањем ућуткивали, *secundum artem*,¹ не само оно што нису познавали, него такође и све оно с чим нису имали склоности да се упознају. Овај тврдоглав и ирационалан дух, ако не и изопачен, јесте плодоносан извор свих бесмислених тајних лекова и надрилекарства којима је наша земља унесрећена. Они се понашају као да, кад је реч о човеку, нема *више никаквих мистерије* на путу науке, учености или открића. Они су, упркос свему, спремни да верују у визионарске теорије Гала, Шпруцхајма и других, које, уз неке вероватне истине, представљају Вавилон бесмислица, и нема два философа који ће се око њих, по свим тачкама, сложити. Такве су неке од недоследности наших модерних философа.

Прослављени Франц Антон Месмер, немачки лекар, био је први који је јавности скренуо пажњу на животињски магнетизам и сажео његова начела у науку. Пошто је први пут изложио своја учења, био је засут тешком злурадешћу и прогоном, као да је успостављао нову религију. Био је оклеветан, осујећен и омаловажен – протериван од града до града, и на крају приморан да, зарад главе на раменима, напусти немачке државице. На крају је отишао у Париз, у Француску, и наставио са својим учењима, неустрашиво се суочавајући с истрагом и храбро пркосећи својим непријатељима. Извео је многа *зайрџаишћујућа оздрављења*, упркос и пред лицима својих клеветника, присиљавајући своје непријатеље, на језику јеврејског синедриона у изве-

¹ Сходно пракси (лат.).

сним приликама, да признају *да је дошло до значајној оздрављења, иишо не би моіло да се йорекне*. Месмер је, међутим, убрзо привукао пажњу угледних људи, а ови су, пошто су испитали и потврдили *чињенице* ове науке, постали преобраћеници и духовно подржали његова учења. Животињски магнетизам, све до сад, као да је углавном сагледаван по својим резултатима и *дејсйвима*, док су многе ствари повезане с њим биле потпуно изнад наше философије. Као последица овог, уследио је сукоб с поносом ученог света, због тога што животињски магнетизам није понудио довољно широко поље за *размишљање*. Учени свет не би смео да се наслађује претпоставком и, вероватно, један од разлога због којег многима није прихватљив, јесте то што има везе с науком која *доказује йосйшојање душе у човеку*, као *карике која йовезује физиолоіију и йсихолоіију*, при чему ова прва ограничава свој рад на физички апарат, а друга проучава човека као спој *йшела и духа*. Истраживачи, међутим, доказују да је животињски магнетизам пре свега повезан с психологијом, а тек затим с неким другим учењем или науком.

Чим се Месмер настанио у престоници Француске и обнародовао своја нова учења, француски академици образовали су комисију како би испитали и известили о чињеницама и околностима, повезаним с овом науком. То је било око године 1784. Извештај је објављен у кратком времену; међутим, истраживачи су били крајње једнострани, због тога што је комисија имала предубеђења против овог учења. Многа важна признања била су, ипак, изнета у његову корист. После четврт века, кад

Од издавача

Књига под насловом *Философија живојинњској мајне-иизма*, из руке непознатог „Господина из Филадельфије“, појавила се 1837. године, код издавача и штампара Мерихјуа и Гана. То прво издање, штампано у малом октаво формату (174 × 111 mm), с позлатом на предњој корици, данас је изузетна реткост.

Године 1928, Џозеф Џексон (који је и сам био из Филадельфије) ауторство је, веома убедљиво, приписао Едгару Алану Поу. Свом приватном издању *Философије живојинњској мајнеиизма*, Џексон је прикључио и есеј у прилог Поовом ауторству, који је широко доступан на Интернету. Осим тога, познато је да је По био ватрени заговорник месмеризма, о којем је реч у овој књизи, па је тако саставио и три кратке приче у вези с тим: „Чињенице у случају господина Валдемара“, „Месмеричко откривење“ и „Прича о Кречњачким планинама.“

Садржај

Философија животињског магнетизма	9
Од издавача	83